אישים באגרות הראי"ה

ר' שאול חנה הכהן קוק

אחיו של הרב קוק, איש עסקים ופעיל ציבור ביפו ובתל אביב, וחוקר במדעי היהדות · תרל"ט–תשט"ו (1879–1955)

3 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

ר' שאול חנה (חנא) הכהן קוק, אחיו של הרב קוק, נולד בכ"ז בטבת תרל"ט (1879) בגריווה, ונפטר בה' באב תשט"ו (1955) בתל אביב. למד בישיבות ואצל אחיו הרב קוק, ועלה ליפו בתשרי תרס"ה, זמן קצר אחריו. נשא לאשה את לאה סלוצקין, אחותו של אלעזר משה סלוצקין.

עסק במסחר ביפו ובתל אביב, היה פעיל בתנועת "המזרחי" וממייסדי בת ים, ופרסם מאות מאמרים במדעי היהדות.

הרב קוק על אחיו, ר' שאול חנה

בשנת תרנ"ז (1897) הרב קוק כותב לאחיו הצעיר, שלמד אז בסמרגון, מכתב חם ומדריך אותו בלימודו (כרך א', אגרת ה). בערב סוכות תרס"ג (1902) הרב קוק מזמין את אחיו לבוא אליו לחג (כרך א', אגרת יד).

בימי מלחמת העולם הראשונה, כשהרב קוק היה בלונדון, הידיעה הראשונה על שלום המשפחה בארץ הגיעה דרך מכתב מאשתו של שאול חנה (כרך ג', אגרת תתנח).

האגרות

כרך א', אגרת ה: הרב קוק שמח במכתב אחיו, מעלה זיכרונות מסמרגון ומייעץ לו בלימודו.

"שלו' וברכה שמורה וערוכה לאחי יקירי וחביבי החתן הנעלה חריף ושנון ונחמד מ' שאול חנה הכהן שליט"א"

כרך א', אגרת יד: אל אחיו: הזמנה לבוא אליו לחג הסוכות.

"אחים נעימים, אהובים ויקרים"

כרך ג', אגרת תתנח: אל בנו הרצי"ה: ידיעה על שלום המשפחה בארץ, שהגיעה במכתב מבית שאול חנה.

"שבא לו מכתב מאלטע של שאול חנה שי' שת"ל שלו' להם ולהילדים ולכל המשפחה"

ראו גם

גיסו, אלעזר משה סלוצקין. (לדף)

אחיו, הרב דב בער הכהן קוק. (לדף)

נוסח האגרות – עם ביאור

3 האגרות שבהן נזכר אחיו, ר' שאול חנה, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ליל יום ד', פרשת יתרו (תרנ"ז, בויסק) **נמען:** אחיו, החתן ר' שאול חנה הכהן (לומד בסמרגון)

הרב קוק שמח במכתב אחיו ומבקש ממנו לפרט מה הרב קוק לומד. הרב קוק מעלה זיכרונות מסמרגון, שבה למד בנעוריו בחבורת חכמים. הרב קוק מייעץ לאחיו להתחבר ליראי ה' בעיר, וללמוד גמרא, פירוש רש"י ותוספות כסדרן, "לעשות העיקר עיקר והטפל טפל": לדבריו לא ראה חכם גדול באמת אלא מי שעוסק בעיקר בתלמוד ובראשונים כסדרם. בסוף האגרת יש דיון הלכתי בהשגת הראב בית דין על הרמב"ם (הלכות טומאת מת פרק ב) בעניין אבר מן המת שחסר בשרו. הרב קוק דוחה פירוש מקובל ומציע הסבר משלו.

עיקרי הדברים

- הדרכה בלימוד: גמרא, רש"י ותוספות כסדרן, וחזרה.
- חשיבות החברה של תלמידי חכמים ויראי ה'.
- עיון הלכתי: טומאת אבר מן המת (רמב"ם וראב בית דין).

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ד, יתרו [תרנ"ז[2], בויסק]. [ליל רביעי של שבוע פרשת יתרו, שבט תרנ"ז (1897). הרב קוק כיהן אז כרבה של בויסק]

שלו'[3] וברכה שמורה וערוכה לאחי יקירי וחביבי החתן הנעלה חריף ושנון ונחמד מ' שאול חנה הכהן [אחיו הצעיר של הרב קוק, ר' שאול חנא קוק] שליט"א[4].

יברכך ד' ויצליחך בכל מעשיך, וירחיב בתורתו לבביך, שלו' רב לך ולעוזריך.

שמחתני אחי אהובי בדבריך אלי. זה כמה נכסף נכספתי לשוחח עמדך בכתב, וטרדותי הרבות דחוני מיום אל יום, ועתה הנה הקדמתני, אח יקר, יחולו ברכות על ראשך, [על פי משלי י, ו: "ברכות לראש צדיק"] כי הרויתני נחת גם מדבריך המעטים, אף כי קמצת יותר מדאי. ולמה לא הודעתני בפרטות את אשר תלמוד כעת, ואת אשר למדת ורכשת לך בעה"י[5], בכל ימי משך שבתך בשבת תחכמוני [על פי שמואל ב כג, ח; כאן: במקום ישיבת החכמים] זה, עיר סמארגאן היקרה, [סמורגון שבליטא, שבה למד הרב קוק בנעוריו] העיר אשר שמה וזכרה חקוק על לוח לבבי לאהבה משחר טל ילדותי, העיר אשר בה מצאתי בראשית דרכי חברת קודש מלאה חכמים וסופרים, חריפים ובקיאים, יראי ד' וחושבי שמו, אשר חברתם הרחיבה לבבי, גם גרמה לי להכשיר ביתרון את כשרונות ילדותי בע"ה[6]. ואתה אחי אהובי הנך יושב שמה, בטח רק את יראי ד' וחושבי שמו, האמונים עלי תורתו ויראתו, רק אליהם תארח לחברה, מהגדולים היקרים הללו, המסולאים מחכמי העיר יצ"ו[7], תלמוד להרבות קניניך בחכמה, למגמר ולמסבר [ללמוד ולהסביר – על פי לשון התלמוד (למיגמר, למיסבר)] לחזור על למודך בחשק ואהבה, לקנות ידיעה שלמה, בגמפ"ת[8] כסדרן, [בגמרא, פירוש רש"י ותוספות, כסדרן] לעשות העיקר עיקר והטפל טפל. כי לא ראיתי חכם גדול באמת כ"א[9] מאותם שמשימים עיקר עסקם בתלמוד וראשונים, ללמוד ולחזור כסדרן ממש, ביחוד בראשית ביכורי

הילדות. סלח לי אחי אהובי, יוכל להיות שאינך צריך התעוררות כזאת, אלא מתוך שאני זכור שהייתי צריך לכמו אלה, בימי חרפי, [איוב כט, ד] רחש לבבי אלה הדברים מדי דברי עמך.

תהלי"ת[10] עמנו כולנו החוה"ש[11], כה יזכנו השי"ת[12] לימים הבאים, וברב חסדיו יטיב ויוסיף ברחמיו. הנני מצפה על מכתביך שיבאו לידי מעכשיו תמידים כסדרן, להודיעך מכל הטוב אשר עמדך, אין טוב אלא תורה. [ברכות ה; אבות ו, ג] והשי"ת[13] יחזקך ויאמצך לשקוד על דלתי תורתו, וחזקת והיית לאיש [מלכים א ב, ב] מצליח לשם ולתהילה ולתפארת, כעתירת ותקות אחיך אוה"נ[14] מצפה הצלחתך כה"י[15],

אברהם יצחק ה"ק

באה"נ[16] אדר"ש[17] ידי"נ[18] מנעורים הרה"ג[19] המרומם מו"ה[20] שמעון קאפעלאוויץ [ר' שמעון קופלוביץ] [מסמורגון, ידיד נעוריו של הרב קוק מימי לימודיו שם] שליט"א. כמ"כ[21] אדר"ש ידי"נ הנכבד ומרומם היקר מו"ה מאיר הכהן שליט"א מאלטינסקי. [ר' מאיר הכהן מולטינסקי מסמורגון]

משי"כ[22] ע"ד[23] הראב"ד[24] בהשגה פ"ב מהי' ט"מ[25], [השגות הראב"ד על הרמב"ם, הלכות טומאת מת פרק ב] הנה הדברים עתיקים וכבר כי[26] כעין זה בסי'[27] האחרונים, אך לע"ד[28] לא מסתבר כלל שתהי'[29] זאת כונת הראב"ד. דאיך ישיג על הרמב"ם[30] ואיך יאמר שטעה בזה ומה טעות יש כאן, וביותר איך כתב שהרמב"ם[31] עצמו הלך ע"ז[32] הדרך, ואין בדבריו רמז לזה כלל. ובאמת הדבר תימה גדולה, וקשה ליחס לפסק הלכה, אם נאמר שאין אנו משועבדים לכללים ראוי לפסוק ע"פ[33] הסברא, ודבר זה נגד הסברא. ומשי"כ[34] תוי"ט[35] בהעור והרוטב מפי"ו דעדיות, [תוספות יום טוב, חולין פרק ט ("העור והרוטב") משנה ח, המביא את משנת עדויות פרק ו, ג] שאל תתמה דגדולה מזו ארי"א[36] אבר מה"ח[37] אמרו, ולא אבר מה"מ[38], [עדויות ו, ג: "אמר רבי אליעזר: אבר מן החי אמרו ולא אבר מן המת"] לא אדע מה דמיון זה לזה, התם אין תימא כלל, שהרי האבר אף שאין בו טומאת אבר מי"מ[39] יש עליו טומאת בשר ועצמות, ולא פקעה ממנו טומאתו, אבל כאן הרי הטומאה פקעה ממנו ע"י[40] מה שהי'[41] מחובר לאבר, וזה ודאי תימא. ולע"ד[42] לא לזה נתכוין הראב"ד, אלא שמשיג על הרמב"ם במה שכתב שאם חסר מכדי להעלות ארוכה, ויש בו כזית,. שהוא מטמא כמת שלם, משמע שיש באבר טומאה משום אבר, ובאמת אינו כן. שהאבר פקע ממנו דין אבר ע"י שחסר הבשר מכדי להעלות ארוכה, שזהו שיעור אבר, ומה שבאמת מטמא הוא רק מפני הכזית בשר המחובר בו, והוא רק משום יד, עיי' פ"ב דאהלות, [אהלות פרק ב, בדין טומאת אבר מן המת ושיעורו] ועיי' תו' חולין קי"ח ד"ה[43] אין יד, [תוספות חולין קיח, ד"ה אין יד, בדין "יד" לטומאה] דיד בעי שיוכל לקחת ולא ינתק עי"ז[44], ולא סגי בחיבור בעלמא, הובא במל"מ[45] בזו ההלכה. [משנה למלך על הרמב"ם, הלכות טומאת מת פרק ב] ועכ"פ[46] אפילו מצד הלשון לבדו ג"כ[47] דרך הראב"ד לפעמים להשיג על הרמב"ם, במקום שנראה לו שהלשון נובע ממקור שהוא מוטעה לפי דעתו, ע"כ[48] להרמב"ם[49] שכתב כשחסר הבשר כיון שנשאר כזית מטמא כמת שלם, משמע שיש עליו טומאת אבר, ושהשיעור באבר מה"מ הוא כזית, ובאמת גם באבר מה"מ השיעור הוא כדי להעלות ארוכה, ומה שעכ"פ[50] מטמא הוא רק משום כזית בשר הדבוק בו, מטעם יד, ואם לא יהי'[51] דבוק בו שפיר לא יטמא העצם והגיד מטעם אבר כלל, ואיך יאמר "כמת שלם". וז"ש[52] שהר"מ[53] עצמו הלך ג"כ ע"ז הדרך, שכי[54] בפ"ג גבי ואלו מטמאים במגע ובמשא ולא באהל [רמב"ם, הלכות טומאת מת פרק ג הלכה

ב] אבר מה"מ שאין בו בשר כדי להעלות ארוכה, ולא התנה כלום מכזית, ש"מ דס"ל[55] ג"כ דשיעור בשר כדי להקרא אבר שוה הוא באבר מה"מ כבאבר מה"ח, כדי להעלות ארוכה, ולא כזית, ואיך כתב הלשון מטמא כמת שלם, שהאבר מטמא, ובאמת רק הכזית בשר מטמא, וע"ז[56] לא יחלוק הראב"ד כלל. כנלע"ד[57] אמת נכון ובאמת בפירוש דברי הרמב"ם. תודיעני עליהם בטובך דעת חכמי העיר יצ"ו גם דעתך.

אחיך הנ"ל[58]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרנ"ז - השנה תרנ"ז (1896/1897)
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בעה"י - בעזרת השם יתברך
6. בע"ה - בעזרת השם
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. בגמפ"ת - בגמרא, פירש"י ותוספות
9. כ"א - כי אם
10. תהלי"ת - תהלה לא-ל יתברך
11. החוה"ש - החיים והשלום
12. השי"ת - השם יתברך
13. והשי"ת - והשם יתברך
14. אוה"נ - אוהבך הנאמן
15. כה"י - כנפשו היפה
16. באה"נ - באהבה נאמנה
17. אדר"ש - אחר דרישת שלום
18. ידי"נ - ידיד נפשי
19. הרה"ג - הרב הגאון
20. מו"ה - מורנו הרב
21. כמ"כ - כמו כן
22. מש"כ - מה שכתב
23. ע"ד - על דבר
24. הראב"ד - רבי אברהם בן דוד
25. ט"מ - טומאת מת (הלכות); "ט"מ הוי": טעמא מאי
26. כ' - כבוד
27. בס' - בספר
28. לע"ד - לעניות דעתי
29. שתהי' - שתהיה
30. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
31. שהרמב"ם - שרבי משה בן מימון
32. ע"ז - על זה
33. ע"פ - על פי
34. ומש"כ - ומה שכתב
35. תוי"ט - תוספות יום טוב
36. אר"א - דורש פענוח
37. מה"ח - מן החי (אבר מן החי)

38. מה"מ - מן המת (אבר מן המת); בהפרשת תרומה: מן המוקף
39. מ"מ - מכל מקום
40. ע"י - על ידי
41. שהי' - שהיה
42. ולע"ד - ולעניות דעתי
43. ד"ה - דיבור המתחיל
44. עי"ז - על ידי זה
45. במל"מ - במשנה למלך
46. ועכ"פ - ועל כל פנים
47. ג"כ - גם כן
48. ע"כ - על כן
49. להרמב"ם - לרבי משה בן מימון
50. שעכ"פ - שעל כל פנים
51. יהי' - יהיה
52. וז"ש - וזה שאמר / וזהו שכתוב
53. שהר"מ - ש + הר"מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
54. שכ' - שכבוד
55. דס"ל - דסבירא ליה
56. וע"ז - ועל זה
57. כנלע"ד - כנראה לעניות דעתי
58. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת יד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ליל יום ד', ערב סוכות, תרס"ג (בויסק)

נמען: אחיו: הרב דב בער, ר' שאול חנה ור' שמואל הכהן קוק ומשפחותיהם

הרב קוק מזמין את אחיו לבוא אליו לחג. בחידוד הרב קוק מעיר לאחיו שמואל, שעסוק בציונות, ששלח לר' אליהו ריבלין כברכת שנה טובה תמונות של ד"ר הרצל וד"ר נורדאו. הרב קוק כותב שנורדאו הוא "תועבת נפשו" של כל מי שיש בו זיק יהדות, ואין להתברך בתמונתו.

עיקרי הדברים

- יחס לראשי התנועה הציונית החילונים.
- עניינים משפחתיים והזמנה לחג.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ד' ער"ס[2], תרס"ג[3] [בויסק [בויסק שבלטביה, שבה כיהן הרב קוק ברבנות לפני עלייתו לארץ]].

אחים נעימים, אהובים ויקרים, הרב הגאבד"ק[4] מוהרד"ב[5] [אחיו, הרב דב בער קוק] שליט"א[6] ומוהרש"ח[7] ומור"ש[8] שליט"א הכהנים קוק והרבנית תחי'[9] וזרעם היקרים שי'[10]. שמחה וששון ישיגו וכ"ט[11],

קבלתי מכתב רש"ח[12] שי', והנני שמח בהזדמנות דנא כי אוכל להשלים את אשר חסרתי במכתב הנשלח מפה, בהיות חיים שי' עמנו. מאד חשקתי שיבא אחד מהאורחים שי' אלינו על יו"ט[13], לימים האחרונים וימי חוה"מ[14] הבעל"ט[15], ביחוד שמואל שי' שחוששני בהיותכם עסוקים יחד בציונות תייתו משיחא בלא זימני'. [שתביאו את המשיח שלא בזמנו (ארמית), בלשון חידוד] חידודי זה הוא מכוון על שלחך בתור ברכת השנה לר"א ריוולין נ"י[16] את התמונות של ד"ר[17] ה. ונ. [תמונות של ד"ר הרצל ושל מקס נורדאו, ככל הנראה] וזה האחרון הוא תועבת נפשי ונפש כל מי שיש בו זיק יהדות, ואין כדאי להתפאר ולהתברך בפסלו של אותו רשע,

אחתום בברכה ושמחת הרגל, כנה"ר[18] ונפש אחיהם דבק באהנ"פ[19] מלונ"ח[20].

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ס - ערב סוכות
3. תרס"ג - השנה תרס"ג (1902/1903)
4. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
5. מוהרד"ב - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. ומוהרש"ח - ומורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ח (למשל: שמואל + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. ומור"ש - ומורנו הרב רבי ש... (אחד מאחי הרב קוק)
9. תחי' - תחיה
10. שי' - שיחיה
11. וכ"ט - וכל טוב

12. רש"ח - רבי שמואל חיים? / רבי שלמה ח... - שם אדם
13. יו"ט - יום טוב
14. חוה"מ - חול המועד
15. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
16. נ"י - נרו יאיר
17. ד"ר - דוקטור
18. כנה"ר - כנפשו הרמה
19. באהנ"פ - באהבת נפש
20. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה כסלו (חנוכה) תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ממברק של סלוצקין מאלכסנדריה נודע שבני המשפחה ברחובות בשלום. ירושלים נכבשה בידי הבריטים, ויש תקווה לשמוע על ההורים. הרב קוק היה בליברפול ביסוד ישיבה, ושם הגיעה הבשורה על כיבוש ירושלים. הרב קוק מצטער שהרצי"ה מתעכב בכתיבה.

עיקרי הדברים

- שלום המשפחה ברחובות.
- כיבוש ירושלים.
- ישיבה בליברפול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ה דחנוכה תרע"ח[2] [כ"ה בכסלו תרע"ח, היום הראשון של חנוכה (10 בדצמבר 1917), יום אחרי כניעת ירושלים לצבא הבריטי] לונדון.

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. והנה כבר הודענוך מהדעפעשע [מהמברק] שהגיעה לנו ממר סלוצקין נ"י[6] מאלכסנדריא, שבא לו מכתב מאלטע של שאול חנה שי'[7] שת"ל[8] שלו[9] להם ולהילדים ולכל המשפחה, וזה הרגיע מעט את רוחנו. ושלחנו לו מכתב והליטונו מכתבים להם ובקשנוהו שישלח לידם. אולי יחנן ד' ונזכה לקבל מהם מכתבים בקרוב. וכעת כאשר ת"ל[10] ירושת"ו[11] נלכדה ע"י[12] הבריטים, [הצבא הבריטי בפיקוד הגנרל אלנבי כבש את ירושלים בחנוכה תרע"ח (דצמבר 1917)] יש תקוה שנתודע ג"כ[13] משלו[14] הורינו שי'. אמנם כעת הננו מצטערים מאד על אשר נתאחרו דבריך כ"כ[15], אחרי אשר כתבת שהנך מתעתד לנסוע לס"ט גלין. [לסנקט גאלן שבשווייץ] ולמה זה תאחר ככה מלהודיענו משלומך הטוב, היום שלחנו דעפעשע לניישאטל לדרש שלומך, וגם מר אשר שטרנבוך הבטיח לשלח דעפעשע לאביו לדרש עליך. נא ונא בני יקירי אל תעכב את דבריך, והרגיע רוחנו הצמא ומשתוקק מאד לדעת שלומך הטוב ומצב בריאותך וכל אשר אתך.

הנני מוטרד בהרבה טרדות מאד. הייתי שבוע דנא בליוורפאל [בליברפול שבאנגליה] על שמחת יסוד ישיבה שמה. ושמה הגיעה לנו השמועה, הממלא את לבבנו רוח תקוה והתעודדות עליונה מרכישת ירושת"ו. הרבה הרבה ראוי כעת לדבר ולהעיר. ובחסדי השי"ת[16] כשנזכה לשמח באור טל של דבריך להשיב את נפשנו נוכל לסדר הענינים העומדים ברום עולם בסידור קצת. והנני כופל את בקשתי ממך בני יקירי למהר ולשמחנו בתכיפות משלומך הטוב. ודי ישפות שלו' לכולנו, וימהר לנו אור ישועתו וחסדו. כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה לתשועה ואורה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. נ"י - נרו יאיר
7. שי' - שיחיה
8. שת"ל - שתודה לא-ל
9. שלו' - שלום
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
12. ע"י - על ידי
13. ג"כ - גם כן
14. משלו' - משלום
15. כ"כ - כל כך
16. השי"ת - השם יתברך